

XX ASR BOSHIDA TURKISTONDA MILLIY-DEMOKRATIK DAVLATCHILIK MASALALARI

Barotov Furqat Bahriddin o'g'li

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti Tarix fakulteti,
Tarix (yo'nalishlar va faoliyat turi bo'yicha) 2-kurs magistratura talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14493589>

Annotatsiya. Ushbu maqolada XX asr boshida Turkistonda milliy-demokratik davlatchilik masalalari tahlil qilinadi. Jadidchilik harakatining siyosiy va ijtimoiy ahamiyati, Kokand Avtonomiyasining tashkil topishi va uning qisqa faoliyati hamda milliy-demokratik g'oyalar rivojida duch kelgan qiyinchiliklar yoritiladi. Ushbu davr milliy ongini shakllantirish va mustaqillik harakatlariga zamin yaratish borasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Turkiston, milliy-demokratik davlatchilik, jadidchilik harakati, Kokand Avtonomiyasi, mustaqillik, siyosiy islohotlar.

ISSUES OF NATIONAL-DEMOCRATIC STATEHOOD IN TURKESTAN AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Abstract. This article analyzes the issues of national-democratic statehood in Turkestan at the beginning of the 20th century. The political and social significance of the Jadid movement, the formation of the Kokand Autonomy and its short existence, and the difficulties encountered in the development of national-democratic ideas are highlighted. This period is of great importance in the formation of national consciousness and the creation of the basis for independence movements.

Keywords: Turkestan, national-democratic statehood, Jadid movement, Kokand Autonomy, independence, political reforms.

ПРОБЛЕМЫ НАЦИОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В ТУРКЕСТАНЕ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА.

Аннотация. В статье анализируются проблемы национально-демократической государственности в Туркестане в начале XX века. Освещается политическая и социальная значимость движения джадидизма, создания Кокандской автономии и ее недолгой деятельности, а также трудности, возникшие в развитии национально-демократических идей. Этот период важен с точки зрения формирования национального самосознания и создания почвы для движений за независимость.

Ключевые слова: Туркестан, национально-демократическая государственность, джадидское движение, Кокандская автономия, независимость, политические реформы.

Kirish

XX asr boshida Turkiston tarixida davriy voqealarga boy davr boshlandi. Bu davr zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy qilish, milliy uyg'onish va mustaqillik g'oyalari chuqur aks etdi. Shu maqolada XX asr boshidagi milliy-demokratik davlatchilik masalalari va ularning rivojlanishi tahlil qilinadi.

Milliy uyg'onish va davlatchilik g'oyalari

XX asrning boshida Turkistonda jadidchilik harakati orqali milliy uyg'onish jarayoni boshlandi.

Jadidlar zamonaviy ta'lim tizimini kengaytirish, jamiyatni ilmiy va madaniy rivojlantirishga alohida ahamiyat qaratdilar. Eng asosiysi, ular milliy ongini uyg'otish va xalqni o'z taqdirini o'zi belgilashga undashni o'z oldilariga maqsad qilib qo'ydilar.

Milliy-demokratik davlatchilik masalalari jadidlarning nazarida zamonaviy boshqaruv tizimini joriy qilish va xalqning siyosiy faolligini oshirish bilan bog'liq edi. Ular mustaqil va adolatli jamiyat barpo etish yo'lida siyosiy va ijtimoiy islohotlarni muhim deb bildilar.

Jadval: XX asr boshida Turkistonda milliy-demokratik davlatchilik rivoji

Yil	Voqea	Ahamiyati
1905-1910	Jadidchilik harakatining boshlanishi	Milliy uyg'onish va ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning boshlanishi
1917	Oktabr inqilobi	Turkistonda siyosiy vaziyatning keskin o'zgarishi
1917	Kokand Avtonomiyasining tashkil topishi	Milliy-demokratik davlatchilik sari birinchi qadam
1918	Kokand Avtonomiyasining tugatilishi	Sovet hokimiyati tomonidan milliy harakatning bostirilishi
1920	Sovet hokimiyatining mustahkamlanishi	Milliy-demokratik tamoyillarni amalga oshirish imkoniyatining cheklanishi

Kokand Avtonomiyasi va uning ahamiyati

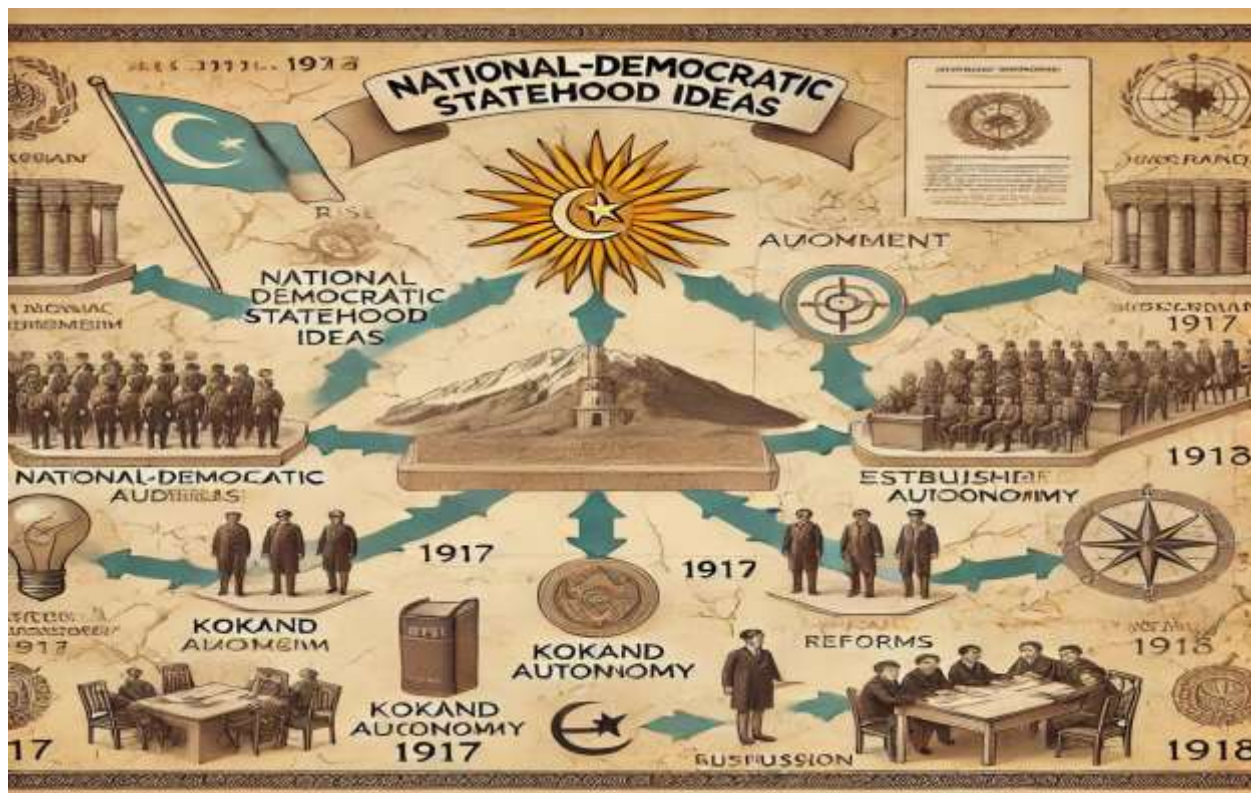
1917 yilgi Oktabr inqilobidan so'ng Turkistonda siyosiy vaziyat keskin o'zgarib, yangi siyosiy imkoniyatlar yuzaga keldi. Shu davrda tashkil etilgan Kokand Avtonomiyasi milliy-demokratik davlatchilikni amalga oshirishga urinishlarning yorqin namunasi bo'ldi.

1917 yil dekabr oyida tashkil topgan ushbu avtonomiya Turkiston musulmonlari kongressining qarori asosida barpo etilgan edi.

Uning yetakchilari jadidlar bo'lib, ular milliy manfaatlarni himoya qilish va Turkiston xalqining o'zini o'zi boshqarish huquqini mustahkamlashga intildilar.

Kokand Avtonomiyasi dasturida demokratik boshqaruv tamoyillari, xalqning teng huquqliligi, diniy va madaniy erkinliklar kafolati o'z aksini topgan edi.

Biroq, bu avtonomiya qisqa muddat faoliyat ko'rsatib, 1918 yil fevral oyida sovet qo'shinlari tomonidan bostirildi. Shunga qaramay, Kokand Avtonomiyasi Turkiston tarixida milliy-demokratik davlatchilik sari ilk qadam sifatida tarixda o'z o'rnini egalladi.

Bu yerda 20-asr boshlarida Turkistonda milliy-demokratik davlatchilik g'oyalari rivojini aks ettiruvchi tarixiy diagramma keltirilgan.

Milliy-demokratik davlatchilikni rivojlantirishdagi qiyinchiliklar

Turkistonda milliy-demokratik davlatchilik masalalarining amalga oshirilishi ko'plab to'siqlarga duch keldi. Sovet hokimiyati bu hududda o'zining sotsialistik boshqaruv tizimini joriy qilishga intilar ekan, milliy manfaatlar va an'analarni inobatga olishga ko'p hollarda e'tibor bermadi. Bu esa milliy ong va mustaqillik g'oyalarining keng rivojlanishiga to'sqinlik qildi.

Bundan tashqari, XX asr boshida Turkistonning iqtisodiy va ijtimoiy ahvoli murakkab bo'lib, bu milliy-demokratik harakatlarning kuchayishiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Jadidlar o'z g'oyalarini hayotga tatbiq etishda yetarli darajada resurs va imkoniyatlarga ega emas edilar. Shu sababli, bu davrda milliy-demokratik davlatchilik masalalari ko'proq nazariy muhokamalar darajasida qolib ketdi.

Xulosa

XX asr boshida Turkistonda milliy-demokratik davlatchilik masalalari murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lgan. Jadidchilik harakati va Kokand Avtonomiyasi ushbu jarayonning muhim bosqichlarini tashkil etdi. Milliy-demokratik davlatchilik g'oyalari, garchi amaliyotda to'liq ro'yobga chiqmagan bo'lsa-da, Turkiston xalqining milliy ongini uyg'otish va kelajakdagi mustaqillik harakatlariga zamin yaratishda muhim rol o'ynadi.

Turkiston tarixida ushbu davrni tadqiq qilish milliy mustaqillik va davlatchilik tamoyillarini yanada chuqur anglash uchun asos yaratadi. Bu masala zamonaviy tarixshunoslik va siyosiy tahlillar nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

REFERENCES

1. Atoyev, A. *Turkiston jadidchiligi tarixi*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2005.
2. Qayumov, I. *Kokand Avtonomiyasi: milliy davlatchilik sari qadam*. Toshkent: Sharq Noshriyoti, 2010.
3. Bekmurodov, U. *Turkiston mustaqillik harakatlari*. Toshkent: Akademiya, 2008.
4. Alimova, D. A. *XX asr boshida O‘rta Osiyo ijtimoiy-siyosiy hayoti*. Toshkent: Fan, 1995.
5. Rasulov, Sh. *Jadidlar merosi va mustaqillik g‘oyalari*. Toshkent: Ma’naviyat, 2013.